

TEORIE, KLASYFIKACJE ORAZ PROBLEMY BADANIA I OCENY BŁĘDÓW GLOTTODYDAKTYCZNYCH

Anna Dąbrowska¹, Małgorzata Pasieka²

BŁĄD JĘZYKOWY – CO TO TAKIEGO? ROZWAŻANIA O BŁĘDZIE JĘZYKOWYM W GLOTTODYDAKTYCE POLONISTYCZNEJ

Słowa kluczowe: błąd językowy, błąd glottodydaktyczny, norma językowa, norma glottodydaktyczna

Streszczenie. W artykule przedstawione zostało zagadnienie błędu w sensie ogólnym z punktu widzenia filozofii, psychologii, logiki, psycholingwistyki i przede wszystkim językoznawstwa. Największy nacisk położono na błędy popełniane przez uczących się języka obcego. Pod uwagę wzięte zostały teksty analizujące błędy Polaków uczących się języków obcych oraz cudzoziemców uczących się polskiego.

Autorki uwzględniają normę językową obowiązującą rodzimych użytkowników języka i tak zwaną normę glottodydaktyczną. Błąd glottodydaktyczny i norma glottodydaktyczna są stosunkowo prostymi konstruktami teoretycznymi, jednakże ich zastosowanie w praktyce napotyka na liczne trudności. Autorki rezygnują ze stosowania terminu błąd glottodydaktyczny, pozostając przy błędzie językowym.

W pracy zamieszczono dwie tabele przedstawiające w przejrzysty sposób typologie błędów językowych popełnianych przez cudzoziemców w języku obcym. Tabele pokazują, jak trudne jest opracowanie takiej typologii. Pracę kończą wnioski i postulaty badawcze.

Motto:

Kto źle nie mówił, nie będzie dobrze mówił. | Wer nicht schlecht gesprochen hat, wird nie gut reden.

(Hofstetter, 1849, s. 286)

¹ anna.dabrowska@uwr.edu.pl; Instytut Filologii Polskiej, 50-140 Wrocław, pl. Nankiera 15b.

² malgorzata.pasieka@uwr.edu.pl; Instytut Filologii Polskiej, 50-140 Wrocław, pl. Nankiera 15b.

1. BŁĄD JAKO POJĘCIE OGÓLNE

Pojęcie błędu większość użytkowników języka polskiego rozumie intuicyjnie, wychodząc zapewne z założenia, że „co to jest błąd, każdy widzi”, nawet w opracowaniach poruszających problematykę błędów niejednokrotnie brak jest jego definicji.

Przedmiotem naszego zainteresowania są błędy popełniane w językach obcych. Na początek chcemy jednak przyjrzeć się kilku definicjom błędu, ujmującym go w sensie ogólnym. Odwołujemy się tu do wybranych publikacji, które ze względu na swą specyfikę definicje takie zamieszczają.

W *Wielkiej Encyklopedii Powszechnej* (1963) błąd określa się jako „wykrywalną i usuwalną omyłkę”. *Nowa Encyklopedia Powszechna PWN* (1997) definiuje go jako „niezgodność między rzeczywistością a wyobrażeniem o niej”. W *Małej encyklopedii filozofii* (2002) mówi się, że „błąd ma miejsce, gdy stan rzeczy, o którego istnieniu jesteśmy przekonani, albo w ogóle nie zachodzi, albo przedstawia się inaczej niż go sobie uświadamiamy”. *Słownik psychologii* (2005) stwierdza zaś, że błąd w sensie ogólnym to „odejście od poprawności”. W dalszej części hasła autorzy wspominają, że „istnieje mnóstwo specjalistycznych zastosowań tego częstokroć stosowanego terminu”. Wcześniejszy słownik psychologiczny, autorstwa Józefa Pietera (2004), określa błąd jako „nieskuteczne działanie względnie rezultat tegoż” i podkreśla, że o błędzie można mówić w świetle określonych wymagań indywidualnych lub norm ogólnych.

Przechodząc do słowników językowych, chcemy wymienić *Wielki słownik ucznia PWN* (2000) definiujący błąd jako „coś niezgodnego z obowiązującymi regułami pisania, liczenia, wymowy itp.”. *Mały słownik języka polskiego* (1968) podaje, że błąd to: „mylne mniemanie; niezgodność z istotnym stanem rzeczy; niewłaściwe, nieudane posunięcie, przedsięwzięcie; zły nawyk”. *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny* (1995) z kolei definiuje go jako „niezgodność z regułami, odstępstwo od normy, pomyłkę; niewłaściwe posunięcie, przedsięwzięcie, postępek, działanie, które przynosi komuś złe skutki”. Warte przytoczenia są także uwagi dotyczące pojęcia błędu w filozofii, szczególnie zaś te wskazujące na jego wartość pozytywną. Jedno z ujęć podaje, że błąd stanowi „*conditio sine qua non* wystąpienia krytycznego namysłu nad tym, co nas otacza, a ściślej: błąd stanowi warunek teorii poznania” (Noras 2008, s. 7, 12), w logice natomiast „zastanawianie się nad odchyleniami od norm winno zakładać próbę zrozumienia samych norm i tego, co z tymi normami jest zgodne” (Koziański 1983, s. 6).

Do tych ostatnich stwierdzeń nawiązują znane sentencje: *errare humanum est* (‘mylić się jest rzeczą ludzką’), *metoda prób i błędów*, *uczyć się na własnych błędach* itp., pozostające w opozycji do wyrażen: *pokutować za błędy*, *placić za błędy*, *obnażać błędy*, *przyznawać się do błędów*, *wybaczając błędy* itd., stawiających

błąd na równi z grzechem, występkiem. O pozytywnym aspekcie błędu mówi też motto naszego artykułu.

W niniejszym opracowaniu nie odnosimy się do wszelkich zastosowań pojęcia *błąd* – np. w prawie, statystyce, w pomiarach i obliczeniach czy też w logice – lecz zawężamy pole rozważań do błędów pojawiających się w komunikacji językowej. Nawet jednak taki typ błędu – jak pisał Grucza – czyli błąd językowy jest zagadnieniem wieloaspektowym, przedmiotem analizy w obrębie lingwistyki, psycholingwistyki, psychologii, socjolingwistyki i glottodydaktyki (Grucza 1978).

W psycholingwistyce błąd językowy (*speech error*) odnosi się przede wszystkim do procesu mówienia, co poświadcza termin angielski. Jest to „pomyłka, jaka może pojawić się w wytwarzaniu mowy, na przykład przestawianie słów we frazie czy dźwięków w wyrazie. Jego synonimami są: przejęzyczenie, spuneryzm” (Gleason, Ratner (red.), 2005, s. 508)³. Dzięki rozwojowi psycholingwistyki zmieniło się podejście do błędu językowego, który stanowi w wielu wypadkach źródło informacji o procesie wytwarzania mowy bądź tekstu pisanego. Błąd stał się ciekawym obiektem badań, a nie tylko obiektem potępienia (Gleason, Ratner (red.), 2005: *passim*; Rojczyk 2008); warto w tym kontekście wspomnieć o pracach na temat błędów popełnianych przez dzieci w trakcie przyswajania języka ojczystego (Smoczyńska 1987, s. 96). Z kolei wyniki badań neurolingwistycznych dostarczają badaczom informacji na temat struktury języka i procesów neurokognitywnych będących podstawą mowy oraz reakcji mózgu odbiorcy na błąd językowy (Rojczyk 2008, s. 145).

2. BŁĄD JAKO POJĘCIE JĘZYKOZNAWCZE

Popełnianie błędów jest immanentną cechą każdego ludzkiego działania, a więc także zachowań językowych.

Postawa wobec błędów językowych zmieniała się z biegiem czasu, co wiązało się z powolnym dostrzeganiem ich pozytywnych aspektów. Traktowanie błędu gramatycznego jako czegoś poważnego i zasługującego na potępienie ma swoje źródło w dawnym nauczaniu łaciny. Uważano – i często nadal się uważa – że opanowanie gramatyki wskazuje m.in. na dobry poziom wykształcenia ogólnego, a nawet posiadanie wiedzy fachowej, oraz że jest przejawem porządku w myśleniu (*Metzler Lexikon*, 2010; hasło *Fehler*). W odniesieniu do języka polskiego sporadyczne uwagi na temat „lepszości” niektórych form językowych pojawiały

³ W cytowanym opracowaniu autorzy zajmują się błędami popełnianymi przez rodzimych użytkowników języka, jednak wiele dotychczasowych ustaleń psycholingwistyki dostarcza informacji, które można wykorzystać przy analizie błędów cudzoziemskich.

się w gramatykach i podręcznikach dla cudzoziemców już w XVI, XVII i XVIII wieku⁴. Oznacza to, że autorzy tych opracowań – przede wszystkich cudzoziemcy, którzy dobrze opanowali język polski – mieli świadomość istnienia normy językowej⁵.

Od lat 70. XX wieku w Polsce przyjmuje się definicję błędu językowego, uznawaną w tej chwili za klasyczną, jako „innowacji funkcjonalnie nieuzasadnionej” (Buttler, Kurkowska, Satkiewicz 1973, s. 21). Uściśla ją Markowski w *Nowym słowniku poprawnej polszczyzny* (1999). Według tego badacza jest to „nieświadome odstępstwo od obowiązującej w danym momencie normy językowej, czyli taka innowacja, która nie znajduje uzasadnienia: nie usprawnia porozumiewania się, nie wyraża nowych treści, nie przekazuje na nowo, w inny sposób emocji nadawcy itd. Błąd można też określić jako taki sposób użycia jakiegoś elementu języka, który razi jego świadomych użytkowników, gdyż pozostaje w sprzeczności z ich dotychczasowymi przyzwyczajeniami, a nie tłumaczy się funkcjonalnie” (NSPP 1999, s. 1621). Powyższa definicja pozwala zauważyć, że określenie tego, czy coś jest błędem językowym, ma często charakter subiektywny. Jakaś forma językowa może bowiem razić jednego uczestnika komunikacji, a przez drugiego być traktowana jako poprawna. Wiąże się to z częściowo subiektywnym pojęciem normy językowej, przede wszystkim w odniesieniu do stylistyki i leksyki. O błędzie zaś można mówić tylko wtedy, gdy uznaje się jakąś normę. Jak pisze J. Miodek: „Pojęcie normy językowej ma znaczenie nie tylko teoretyczne, ale przede wszystkim praktyczne. Nawiązują do niego – świadomie lub nieświadomie – wszyscy użytkownicy języka, gdy zaczynają się zastanawiać nad wyborem odpowiednich środków wyrażenia myśli. Przestrzeganie normy jest jednym z czynników warunkujących funkcjonalną sprawność wypowiedzi (Miodek J. 2001, s. 73). J. Porayski-Pomsta za H. Kurkowską stwierdza, że „norma ... tym różni się od tekstów, że nie obejmuje cech przypadkowych, zaś od systemu, że uwzględnia uzus, czyli zwyczaj językowy ogółu użytkowników języka” (Porayski-Pomsta 1994, s. 56).

Ucząc cudzoziemców polszczyzny, ciągle podejmujemy decyzję o wyborze normy językowej, która stanowi punkt odniesienia dla ich wypowiedzi. Trudno rozstrzygnąć jednoznacznie, która z norm – wysoka czy użytkowa – jest podstawą oceny wypowiedzi cudzoziemców. Można przyjąć, że przy nauczaniu obco-krajowców odnosimy się zarówno do normy wysokiej (np. poprzez podawanie

⁴Jest tu mowa o gramatykach dla cudzoziemców, ponieważ w tym okresie nie było jeszcze gramatyk języka polskiego przeznaczonych dla Polaków. Pierwszą była książka Walentego Szylarskiego, *Początki nauk dla narodowej młodzieży, to jest Grammatyka języka polskiego ucząca, a tym samym pojęcie obcych języków, jako łacińskiego, francuskiego, włoskiego i innych ułatwiająca*, Drukarnia Jego Królewskiej Mości i Bractwa Świętej Trójcy, Lwów 1770.

⁵Jeśli chodzi o rodzimych użytkowników polszczyzny, to pierwsze wydawnictwa poprawnościowe do nich skierowane pojawiają się na początku XIX wieku (Kopeczyński: 1808). Kolejne publikacje XIX i XX-wieczne wymienia Radosław Kaleta (2009).

liczebników zbiorowych), jak i użytkowej (przez wprowadzanie rzeczowników odliczebnikowych, np. *mam trójkę dzieci*). Natomiast przy ocenianiu ich wypowiedzi stosujemy normę glottodydaktyczną, rozumianą za Chomicz-Jung⁶ jako „zbiór parametrów treści glottodydaktycznych zmieniający się w toku procesu nauczania, uczenia się i przyswajania języka obcego”. Cechą charakterystyczną normy glottodydaktycznej jest zmienność, a jej zakres jest wypracowywany w interakcjach nauczyciel-uczeń (Chomicz-Jung 1990, s. 24). Cytowana autorka widzi wielorakie możliwości zastosowania normy glottodydaktycznej, m.in. do utworzenia typologii błędów, nazwanych przez nią glottodydaktycznymi. Są wśród nich: językowe, metajęzykowe, wykonawcze, komunikacyjne, socjolingwistyczne i realizacyjne (Chomicz-Jung 1990, s. 29).

Pojęcie normy glottodydaktycznej pojawia się w różnych publikacjach (np. Grucza 1978; Smólska 1976; Korzeniewska-Rogalewicz 1986), jednak nie jest terminem jednoznacznym. Według Gruczy norma ta odwołuje się do kryterium komunikatywnej akceptabilności (chodzi o to, czy błąd powoduje zakłócenie w komunikacji czy nie) (Grucza 1978, s. 45), a według Korzeniewskiej-Rogalewicz jest konstruktem czysto teoretycznym (1986, s. 21).

W obecnej chwili mamy dostęp do tego typu normy dla wybranych poziomów zaawansowania językowego⁷, zakładając, że w praktyce taką rolę pełnią opisy poziomów kompetencji⁸. Nawet jednak przy takim założeniu należy stwierdzić, że opisy te dotyczą poziomów od siebie odległych⁹, a norma glottodydaktyczna zmienia się stopniowo wraz z rozwojem języka ucznia i obejmuje także poziomy pośrednie. Stąd biorą się trudności w jej określeniu.

Zgodnie z ogólnie przyjętym poglądem odstępstwo od normy jest błędem. Jeśli przyjmiemy istnienie normy glottodydaktycznej, wówczas odstępstwo od niej jest błędem glottodydaktycznym. Chomicz-Jung pisze: „za błąd uznane zostaje tylko takie zachowanie językowe ucznia, którego ilościowe i jakościowe charakterystyki znajdują się poniżej normy glottodydaktycznej przewidzianej dla danego etapu (okresu) nauczania. Taka niezgodność z normą glottodydaktyczną określana jest mianem błędu glottodydaktycznego (Chomicz-Jung 1990, s. 29).

⁶ Autorka ta wskazuje na konieczność zachowania odpowiedniości między przyrostem treści dydaktycznych i zwiększającym się poziomem wymagań.

⁷ Poziomy zaawansowania wymienione w opracowaniu: *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, 2001, Warszawa; *Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1-C2*, 2011, praca zbiorowa pod red. Iwony Janowskiej i in., Kraków.

⁸ Opisy poziomów kompetencji dla języka polskiego pojawiły się dopiero w 2003 r. w związku z pracami nad powstaniem systemu egzaminów państwowych z języka polskiego jako obcego, patrz: *Standardy wymagań egzaminacyjnych, Państwowa Komisja Poświadczania Znajomości Języka Polskiego jako Obcego, MENiS, 2003; Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1-C2. Praca zbiorowa pod red. Iwony Janowskiej i in., Kraków 2011.*

⁹ Opisy poziomów zaawansowania przedstawiają umiejętności i kompetencje oczekiwane na zakończenie nauki na danym poziomie.

Jest to więc błąd popełniany przez cudzoziemca w ramach poziomu kompetencji językowej, na jakim się obecnie znajduje. Nie każdy błąd językowy jest błędem glottodydaktycznym, a czasami jeden i ten sam błąd raz należałby do tej kategorii, a raz nie, zależnie od poziomu kompetencji komunikacyjnej osoby, która go popełniła. Chomicz-Jung uważa, że błędy wykraczające poza założone treści glottodydaktyczne dla danego poziomu nie mogą być traktowane jako glottodydaktyczne (Chomicz-Jung 1990). Można więc z tego wnioskować, że cudzoziemiec popełnia błędy i błędy glottodydaktyczne.

Takie podejście do błędu, choć ma pewne uzasadnienie teoretyczne, może wprowadzić zamieszanie na płaszczyźnie praktycznej. Nie trudno wyobrazić sobie sytuację, w której obcokrajowiec znający język polski na poziomie A1/A2 lub B1 tworzy niepoprawne formy czasowników trudnych, wprowadzanych i ocenianych dopiero na poziomie C, np. *trzeć*, *drzeć* (**drzę*, **drzałem*, **podrzany*). Są to formy błędne i tak muszą zostać nazwane niezależnie od poziomu znajomości języka. Trudno jest bowiem oddzielić je od siebie w konkretnej sytuacji nauczania języka obcego, a zadaniem nauczyciela jest skorygowanie obu typów błędów, niezależnie od tego, czy popełniający je uczeń wyszedł poza ramy kompetencyjne swego poziomu. Podział ten uświadamia, jak trudne jest zastosowanie w praktyce modelu teoretycznego. Można jednak przyjąć, że błędy spoza poziomu kompetencji językowej nie powinny wpływać na obniżenie oceny stopnia znajomości języka. To, co jest rozumiane pod pojęciem normy glottodydaktycznej (przejawiającej się częściowo w opisach poziomów kompetencji) może być więc przydatne przy ewaluacji wypowiedzi językowych cudzoziemców i powodować łagodniejszą ocenę błędów z poziomu wyższego¹⁰.

W swoich pracach nad błędami językowymi popełnianymi przez cudzoziemców, w tym także nad ich typologią, nie odnosimy się do pojęcia błędu glottodydaktycznego wprost, ponieważ uwzględniamy wszystkie zebrane typy błędów językowych popełnione przez cudzoziemców na poziomie średnio zaawansowanym i zaawansowanym. Konsekwencją takiego podejścia jest stosowanie terminu błąd językowy w ogólnie przyjętym znaczeniu.

Błąd z wyższego poziomu kompetencji określany jest angielskim terminem *attempt*. Potrzeby komunikacyjne skłaniają w takim wypadku cudzoziemca do użycia określonej struktury językowej, z którą nie miał szans się wcześniej zapoznać (por. *Metzler Lexikon* 2010, s. 55–59). Podobne próby tworzenia nowych, nieznanych form wyrazowych można spotkać u dzieci przyswajających język pierwszy, ponieważ i u nich zdarzają się błędne formy typu *chorszy*, *chciałamby*, będące wynikiem próby sprostania nowym potrzebom komunikacyjnym.

Trudności w definiowaniu językowego błędu cudzoziemców są zapewne przyczyną braku takich definicji w wielu pracach poświęconych omówieniu nie-

¹⁰ Wydaje się, że w praktyce trudne byłoby zupełne nieuwzględnienie tych błędów przy ocenie wypowiedzi, ponieważ rzutują one na sposób postrzegania tekstu przez odbiorcę.

prawidłowości w języku cudzoziemców (np. Ząbkowska 1972, Piechota 1978, Grucza i Jaruzelska 1978; Wewiór 1978, Kornaszewski 1976, Przechodzka 1993, Balkowska 1989, Komorowska 2001, Marek 2011, Rogut 2011, Gliwińska-Kotyńia 2011, Hofmański 2012), aczkolwiek autorzy niektórych publikacji podają definicję terminu podstawowego (np. Arabski 1976, Cienkowski 1977, Grucza 1978, Smólska 1976, Korzeniowska-Rogalewicz 1986, Dąbrowska, Pasieka 2000, Stasieczek-Górna 2011, Marczyńska 2011)¹¹.

3. TYPOLOGIE BŁĘDÓW JĘZYKOWYCH POPEŁNIANYCH PRZEZ CUDZOZIEMCÓW

W polskiej literaturze przedmiotu znajdujemy różne określenia typów błędów cudzoziemców, wiążące się na ogół z przyjętą metodą klasyfikacji. Szulc (1997, s. 41) wymienia błędy systemowe i poprawnościowe, wiążące się ze stopniem akceptabilności, Komorowska (2001, s. 176–177) pisze o błędach wymowy, pisowni oraz błędach leksykalnych i gramatycznych, Żydek-Bednarczuk (1993) z kolei dzieli je na fonetyczne, morfologiczne, leksykalne i słowotwórcze oraz składniowe, przy czym podział dotyczy tylko błędów interferencyjnych. Smólska (1976) z kolei pisze o błędach absolutnych, „czyli naruszeniu prawideł kodu językowego, które daje w efekcie wypowiedź niepoprawną lub nieuznawalną zawsze i wszędzie – w każdym czasie i w każdej sytuacji” oraz błędach względnych, do których zalicza m.in. stylistyczne (Smólska 1976, s. 78). Autorka wymienia także należące do względnych błędy unikania, które polegają na takim użyciu środków językowych, że „wprawdzie oddają [one] sens tego, co miało być zakomunikowane, ale nie byłyby użyte przez rodowitego użytkownika języka w analogicznej sytuacji”. Boniecka (2008, s. 161–162) mówi o błędzie w pragmatyce językowej, używając pojęć: stosowność pragmatyczna, fortunność lub jej brak w danej sytuacji. Wszyscy wymieni wyżej autorzy dzielą błędy na systemowe i pozasystemowe.

Innym kryterium podziału błędów może być pojęcie komunikatywności przekazu: Komorowska (2001, s. 176–177) wymienia błędy formy, najczęściej tzw. błędy lokalne, niezniekształcające znaczenia oraz błędy globalne, tj. znie-

¹¹ Zdarzają się definicje, które nie ułatwiają zrozumienia istoty błędu cudzoziemskiego, czego przykładem jest stwierdzenie: „błędem językowym cudzoziemca jest odstępstwo od zasad i reguł szkolnej gramatyki współczesnej polszczyzny w zakresie pisowni, morfologii, składni i słownictwa w materiale językowym utrwalonym na piśmie” (Sikorski 1981: 7). Jest to – jak widać – definicja wąska biorąca pod uwagę jedynie wypowiedzi pisemne. Marczyńska stwierdza, że „błąd językowy popełniany przez cudzoziemców to takie odchylenie od normy, które razi polskich lektorów, choć niekoniecznie musi prowadzić do całkowitego lub częściowego niezrozumienia wypowiedzi” (2011: 230). Jest to również wąska definicja.

kształcające znaczenie; W. Miodek (2008) używa określenia *błąd komunikacyjny*, który polega na naruszeniu reguł kompetencji komunikacyjnej¹². Odejścia od reguł komunikacyjnych mogą być zamierzone, a ich celem jest osiągnięcie pewnych stanów emocjonalnych, co wykorzystują częściej rodzimi użytkownicy języka – jest to wtedy rodzaj gry językowej. Bywają też niezamierzone, kiedy wynikają z braku znajomości reguł językowych i/lub zasad kulturowych. Błędy komunikacyjne narażają nadawcę komunikatu na sankcje (chłód, dystans, agresję werbalną) (Warchał 2008, s. 202); jako jeden z podtypów błędu komunikacyjnego można potraktować błąd prowadzący do niezamierzonego efektu humorystycznego. Jakubowska wymienia błędy interakcyjne, tj. błędy popełniane w trakcie interakcji społecznej, określanej „jako forma społecznego zetknięcia jednostek, sytuacja spotkania, w trakcie którego działamy i odpowiadamy na działania innych” (Jakubowska 2008, s. 175), i tak na przykład błędem interakcyjnym jest nietakt. Błędy te nie tworzą jednorodnej kategorii, mają jednak „niezaprzeczalny wpływ na relacje między uczestnikami interakcji społecznej oraz na jakość życia społecznego” (Jakubowska 2008, s. 186).

Inni autorzy odwołują się do pojęcia kompetencji językowej. Marcjanik (2008, s. 151) mówi o błędzie kompetencyjnym, czyli przenoszeniu rodzimych wzorców zachowań na grunt kulturowo obcy. Powoduje on brak korelacji między formą wypowiedzi a sytuacją mówienia. Arabski (2008, s. 65–66) rozróżnia błędy i omyłki. Błędy „są systematyczne i powstają na skutek procesów przyswajania języka, przede wszystkim kontaktu struktur przyswojonych ze strukturami przyswajanymi. Są więc wynikiem funkcjonowania kompetencji językowej. (...) Omyłki powstają na poziomie performancji, są niesystematyczne i dotyczą struktur powierzchniowych, np. przypadkowych przejęzyczeń, opuszczeń morfemów, słów i głosek (Arabski 2008, s. 65) Gruca wymienia pomyłki językowe, które podlegają autokorekcie (Gruca 1978, s. 12), Komorowska (2001, s. 176–177) mówi o błędach systematycznych (stałych), sygnalizujących braki w kompetencji językowej oraz nieznanymi reguł i błędach sporadycznych, wynikających z braku wprawy w stosowaniu reguł. Ponadto wymienia przejęzyczenia, tj. błędy produkcji językowej.

Kolejnym kryterium podziału błędów jest mechanizm ich powstawania. Komorowska (2001, s. 176–177) pisze o interferencji zewnątrz- i wewnątrzjęzykowej, sposobie uczenia się, nauczania, strategiach komunikacyjnych polegających np. na upraszczaniu form, braku końcówek fleksyjnych czy ograniczaniu się do używania tylko jednego czasu; Żydek-Bednarczuk (1993) wymienia interferencję i odstępstwo od systemu gramatycznego, co wydaje się podziałem nie do końca przejrzystym; Arabski wyróżnia trzy kategorie błędów występujących w in-

¹² Kompetencja komunikacyjna – „indywidualne zdolności do osiągania ważnych celów interakcyjnych w specyficznych kontekstach społecznych przy użyciu odpowiednich środków” (Stohl, za: Miodek W. 2008).

terjęzyku uczących się: transfer z L1 (*jedzie z pociągiem*), uogólnienie (*idłam do domu*), uproszczenie (*ona myje – brak się, ja robił*) (Arabski 2008, s. 70). Dąbrowska i Pasieka (2006), omawiając przyczyny powstawania błędów w wypowiedziach cudzoziemców, wskazują na niedostatek kompetencji językowej i komunikacyjnej, wpływ strategii nauczania, uczenia się oraz kształtowania wypowiedzi. Autorki podkreślają, że jako jednej z przyczyn powstawania błędów nie da się nigdy wykluczyć interferencji zewnętrznej¹³.

Najpoważniejsze błędy, które we wcześniejszym nauczaniu języka nie są brane pod uwagę, to błędy pragmatyczne albo błędy natury kulturowej. Prowadzą one do niepowodzenia aktu komunikacyjnego, powodując negatywną reakcję emocjonalną, co prowadzi do osłabienia kontaktu z odbiorcą. Współcześnie centralnym problemem kompetencji komunikacyjnej jest pragmatyczna i kulturowa adekwatność (*Metzler Lexikon*, s. 2010). Podobne uwagi znaleźć można u Bonieckiej (2008, s. 161–162), która pisze o stosowności pragmatycznej i fortunnosci wypowiedzi. Termin *błąd pragmatyczny* jako przydatny w opisie wypowiedzi językowych cudzoziemców zaproponowały Dąbrowska i Pasieka. Ma on obejmować „błędy typu: Polak by tak nie powiedział/nie napisał, czyli błędy stylistyczne, frazeologiczne w szerszym i węższym znaczeniu, błędy łączliwości semantycznej, błędy szyku o charakterze niesystemowym, tj. podlegające ocenie gorszy/lepszy, a nie poprawny/niepoprawny” (Dąbrowska, Pasieka 2008b, s. 112). O wadze błędu pragmatycznego w kontekście tłumaczenia ustnego piszą też Łyda i Gumul (2008, s. 112), stwierdzając, iż są to najcięższe błędy tłumacza¹⁴.

Próba uporządkowania kryteriów podziału błędów pokazuje, że u poszczególnych autorów często się one ze sobą przeplatają: te same zjawiska nazywane bywają w różny sposób, ponadto inaczej rozkładane są akcenty (zob. tabela 1, 2).

Tabela 1. Różne koncepcje podziału błędów popełnianych przez cudzoziemców. Podział ogólny.

L.p.	Typy błędów	Autor/ zwolennik	Data publikacji
1.	Błędy absolutne Błędy względne	Smólska	1976
2.	Niezgodność z normą (błąd) Braki w sprawności (usterka)	Cienkowski	1977

¹³ Rola, jaką przypisują autorki interferencji zewnętrznej, unaoczniona została na wykresie w pracy *Błąd językowy – niedostatek kompetencji, luka w sprawności czy niewłaściwa strategia?* (2006).

¹⁴ Hierarchia błędów zależy od tego, w jakiej sytuacji są popełniane. W odniesieniu do błędów tłumaczeniowych (przy tłumaczeniu ustnym) – najpoważniejsze są błędy pragmatyczne, potem kulturowe i na końcu językowe (Łyda, Gumul 2008: 112).

L.p.	Typy błędów	Autor/ zwoleńnik	Data publikacji
3.	Błędy w planie ekspresji Błędy w planie semantycznym	Szulc	1982
4.	Błędy przeciw kodowi; Błędy w użyciu kodu – błędy oznaczania, rejestru, socjolingwistyczne, tekstowe	Corder	1983
5.	Błędy językowe, metajęzykowe, wykonawcze, komunikacyjne, socjolingwistyczne, realizmawcze	Chomicz-Jung	1990
6.	Błędy systemowe (naruszenie systemu) Błędy poprawnościowe (akceptowalność); naruszenie normy językowej	Szulc	1997
7.	Ze względu na podsystem: błędy wymowy, pisowni, leksykalne, gramatyczne; Ze względu na komunikatywność przekazu: błędy lokalne i błędy globalne Ze względu na systematyczność powtarzania się: błędy systematyczne, sporadyczne, przejęzyczenia Ze względu na źródło: interferencja zewnętrzna, interferencja wewnętrzna, sposób uczenia się, sposób nauczania, strategie komunikacyjne	Komorowska	2001
8.	Błędy formy Błędy użycia	Dąbrowska, Pasieka	2008a (w 2000 klasyfikacja mniej spójna)
9.	Systematyczne (kompetencja) Niesystematyczne (performacja) omyłki	Arabski	2008

Jest to podział ogólny, dotyczy błędów popełnianych w nauce języka obcego, utworzony przez cytowanych autorów na podstawie analizy wypowiedzi Polaków uczących się języka niemieckiego, rosyjskiego czy angielskiego, Niemców uczących się języka polskiego, osób z pierwszym językiem wschodniosłowiańskim uczących się języka polskiego. A w odniesieniu do korpusu DAMA¹⁵, będącego podstawą badań i typologii Dąbrowskiej i Pasieki, odnosi się do prac pisemnych osób uczących się języka polskiego i reprezentujących prawie 40 języków pierwszych, w tym także tych wyżej wymienionych.

¹⁵ Wrocławski korpus DAMA zawiera 15 tys. językowych błędów cudzoziemskich wyekscerpowanych z prac pisemnych cudzoziemców z poziomu średnio zaawansowanego i zaawansowanego.

W tabeli 1. uwzględniono te podziały, które dotyczą błędów popełnianych przez uczących się danego języka, a nie rodzimych użytkowników języka. W odniesieniu do tych ostatnich ogólną klasyfikację przedstawia Markowski (2000). Błędy w tekstach pisanych przez Polaków dokładnie podzielił Saloni (1971), którego podział uzupełnił J. Porayski-Pomsta (1994). O typach błędów leksykalnych pisała Buttler (1970). Sięgamy do tych prac w celach poznawczych, jednak zdajemy sobie sprawę, że na potrzeby opisu błędów obcokrajowców konieczne jest znaczne rozbudowanie i uszczegółowienie podziału. Okazuje się także, że porównanie błędów popełnianych przez rodzimych użytkowników i cudzoziemców znających polski na poziomie C2 może być bardzo pouczające, czego przykładem jest tekst Przechodzkiej i Miodunki (Przechodzka, Miodunka 2006). W przywoływanym opracowaniu pokazano błędy popełnione w testach certyfikacyjnych dla poziomu C2 rozwiązywanych przez polskich maturzystów. W tym wypadku część typów błędów popełnionych przez obie grupy pokrywała się.

Tabela 2. Szczegółowe podziały błędów oparte na językoznawczej analizie materiału pochodzącego z wypowiedzi osób uczących się języków obcych

L.p.	Podział błędów	Autor/zwoleńnik	Data publikacji
1.	<p>1. Błędy w zakresie form i użycia rzeczownika i rodzajnika.</p> <p>a) Niewłaściwy rodzaj rzeczownika</p> <p>b) Niewłaściwy przypadek</p> <p>c) Błędna forma liczby mnogiej</p> <p>2. Błędy w formach czasowników.</p> <p>a) Nieprawidłowe formy <i>Imperfektu</i> i <i>Perfektu</i></p> <p>b) Niepoprawne formy strony biernej</p> <p>c) Niepoprawne formy trybu przypuszczającego (<i>Konjunktiv</i>)</p> <p>d) Niepoprawne formy czasowników modalnych w <i>Perfekt</i></p> <p>e) Niepoprawne formy trybu rozkazującego.</p> <p>3. Błędy w zakresie form i użycia zaimków (głównie zwrotnych).</p> <p>a) Formy przypadkowe</p> <p>4. Błędy w formach przymiotników.</p> <p>a) Nieprawidłowe końcówki deklinacyjne</p> <p>5. Błędy w zakresie <i>Pronominaladverbien</i>.</p> <p>6. Błędy w użyciu przyimków.</p> <p>a) Użycie niewłaściwego przyimka</p> <p>7. Błędy w szyku wyrazów w zdaniu.</p> <p>a) Czasowniki rozdzielnie złożone</p> <p>b) Zdania poboczne</p> <p>8. Błędy w użyciu spójników zdaniowych.</p> <p>9. Błędy w zakresie słotworstwa.</p> <p>a) Opuszczanie —s—</p> <p>b) Używanie internacjonalizmów na wzór języka polskiego (<i>resignieren</i>)</p> <p>10. Błędy w zakresie doboru leksykalnego.</p>	<p>Gruca, Jaruzelska (błędy popełniane przez Polaków uczących się języka niemieckiego)</p>	<p>1968</p>
2.	<p>1. Negatywny transfer z języka wyjściowego</p> <p>a) Błędny rodzaj gramatyczny</p> <p>b) Uogólnianie tematu w paradygmacie rzeczownikowym (<i>mążu, urzędnów, wujęka</i>).</p> <p>c) Błędy aspektu</p>	<p>Komaszewski (błędy Niemców z częściową znajomością języka rosyjskiego, uczących się języka polskiego)</p>	<p>1976</p>

<p>2.</p>	<p>d) Składnia: - błędy rekcji w przeczeniu (<i>nie miała możliwości</i>) - rekcja analityczna zamiast syntetycznej (<i>jechał z taksówką; zajmowała się z badaniami</i>) - niewłaściwa rekcja czasownika (<i>interesować się dla; potrzebować pieniądze</i>) - niewłaściwa forma orzecznika (<i>Kraków jest bardzo ładne miasto</i>) - niewłaściwy szyk przymiotnika wobec określonego rzeczownika (<i>średnia szkoła, polityczne albo gospodarze problemy</i>) - nadużywanie zaimka osobowego (<i>Kiedy on skończył szkołę średnią, on studiował</i>) - użycie niewłaściwych spójników - błędny szyk wyrazów w zdaniu podrzędnym - błędny szyk wskaźników nawiązania. 2. Błędy spowodowane interferencją z języka rosyjskiego - wymowa - ortografia - błędy rodzaju gramatycznego - wybór błędnej formy tematu (<i>człowieków</i>) - w celowniku I. mn. końcówka <i>-am: lekarzam, żołnierzam; -a w Dop., I. poj. baroka, uniwersyteła, instytucja</i> - w składni: <i>pracować asystentką,</i> - zaimek <i>się</i> na końcu zdania: <i>Gdzie dziecko bawi się? Jutro oni chcą spotkać się.</i> 3. „Mała regularność gramatyczna niektórych elementów” języka polskiego: „brak jasno i precyzyjnie sformułowanych norm gramatycznych lub liczne odstępstwa od nich”. Widoczne przede wszystkim we fleksji: - błędne końcówki Dop. I. poj., M. I. mn. rzeczowników męskich - w Dop. I. mn. męskich miękkotematowych - w M. I. mn. żeńskich miękkotematowych - niewłaściwy szyk zaimka <i>się</i> - mieszanie spójników <i>a, ale, lecz.</i></p>	<p>Smółska (błędy Polaków uczących się języka angielskiego)</p>	<p>1978</p>
<p>3.</p>	<p>1. Błędy wymowy 2. Błędy gramatyczne a) Grupa nominalna (błędy w formach rzeczowników, w użyciu przedimków, błędy w użyciu innych określników, błędy w użyciu przydawek, błędy w użyciu zaimków)</p>	<p>Smółska (błędy Polaków uczących się języka angielskiego)</p>	<p>1978</p>

Tabela 2 (cd.)

L.p.	Podział błędów	Autor/zwolennik	Data publikacji
3.	<p>b) Grupa werbalna (błędy w tworzeniu i wyborze form czasownikowych, błędne użycie tzw. czasów gramatycznych, błędy w użyciu czasowników modalnych, błędy w komplementacji (uzupełnieniu) czasowników)</p> <p>c) Inne grupy wyrazowe (przymiotnikowe i przysłówkowe)</p> <p>d) Struktura zdania (błędny szyk elementów struktury zdania, błędy w konstrukcji <i>there is... there are</i>, błędy w konstrukcjach przeczących, błędy w konstrukcjach pytajnych, błędy w zdaniach przydawkowych, błędy w połączeniach wewnątrzzdaniowych i zewnątrzzdaniowych)</p> <p>3. Błędy leksykalne.</p>		
4.	<p>I. Błędy fleksyjne</p> <p>I.1. rzeczownika</p> <p>I.1.a. niewłaściwa końcówka</p> <p>b) nieznaną formę tematów obocznych</p> <p>c) mylenie rodzaju gramatycznego</p> <p>I.2. zaimek osobowy</p> <p>I.3. czasownik</p> <p>a) tworzenie czasów</p> <p>b) tworzenie form aspektu dokonanego i niedokonanego</p> <p>c) strona czynna i zwrotna</p> <p>d) tryb rozkazujący 2. osoby obu liczb</p> <p>e) krótka i pełna forma imiesłowu</p> <p>f) tworzenie rodzaju niemęskoosobowego</p> <p>I.4. przymiotnik</p> <p>a) mieszanie deklinacji twar- i miękkotematowej</p> <p>b) mieszanie końcówek narzędnika i miejscownika I. poj.</p> <p>II. Błędy składniowe</p> <p>a) błędy w użyciu przyimków</p> <p>b) błędy w rekcji czasownika</p> <p>c) operowanie podmiotem wyrażonym zaimkiem osobowym</p> <p>d) użycie zaimka wskazującego 'etot' i 'tot'</p> <p>e) konstrukcje bezokolicznikowe</p> <p>f) konstrukcje bezosobowe</p> <p>g) szyk wyrazów</p> <p>h) naruszenie konsekwencji gramatycznej (anakoluty).</p>	<p>Wewiór (błędy Polaków uczących się języka rosyjskiego)</p>	1978

<p>4.</p>	<p>III. Błędy leksykalne a) Spowodowane podobieństwem fonetycznym wyrazów rosyjskich i polskich b) Nieznajomość wyrazu rosyjskiego c) Wyrazy mające odmienny zakres semantyczny, np. <i>potomu</i> – <i>poetomu</i>, <i>doma-domoj</i> d) Błędy w tworzeniu [wyrazów – błędy słowotwórcze] e) Błędy w zakresie łączliwości.</p>		
<p>5.</p>	<p>1. Błędy fleksyjne a) Dodawanie końcówki rosyjskiej (<i>warszawszkaja Nike, z urzędnikom</i>) b) Błędna dystrybucja końcówek <i>-a, -u</i> w Dop. 1. poj. r.m. <i>Domnajaca –a (zabytki Zwingera, w kwaterunku przystanka); -u</i> do żywotnych oraz żeńskich i nijakich (<i>do matury, obok oknu</i>) c) Błędna dystrybucja <i>-e</i> w Misc., 1. poj. w rodzaju męskim i nijakim niezależnie od wygłosu (<i>w domie, w wojskie</i>), w żeńskich – <i>na ulice, w sale, na dale</i>) 2. Łączenie liczebników głównych 2,3,4 z rzeczownikami w Dop. 1. poj. – <i>many dwa pokoju</i>. 3. Błędy w tworzeniu czasu przeszłego – <i>ja znał, my pojechali</i> 4. Błędna dystrybucja przymków 5. Zaimiek <i>co</i> w funkcji partykuły <i>ze</i>: <i>Ja widzę, co ty przygotowujesz śniadanie</i>. 6. <i>W</i> w zwrotach grzeźnościowych. 7. Szyk postpozycyjny zaimka się przy czasownikach (<i>proszę nie krepować się, czym interesujesz się</i>) 8. Elipsa orzeczenia: <i>Moja mama nie w domu; W Dreźnie dużo zakładow</i>. Ponadto: 1. Brak zaimków zwrotnych przy czasownikach zwrotnych (<i>Norbert usmiechał i Joanna też usmiechała</i>). 2. Użycie czasu teraźniejszego jako przyszłego – <i>W połowie grudnia będzie zimniej i pada śnieg</i>. 3. Błędy leksykalne przymka: <i>dla zam. za, do zam. w, na zam. do</i>. 4. Konstrukcje analityczne zamiast syntetycznych (<i>jechać z tramwajem, możliwości dla zakupów</i>) 5. Błędne użycie spójników (<i>i – a</i>) 6. Nierozróżnianie form przymiotnika i przysłówka 7. Błędna pozycja <i>nie</i> po czasownikach w zdaniach przeczących (<i>Nie, mam nie temperaturę</i>) 8. Pozycja przysłówka lub zaimka przysłówkowego na końcu zdania (<i>Muzeum znajduje się też tam; Czy ty musisz jechać długo?</i>)</p>	<p>Piechota (błędy Niemców z częściową znajomością języka rosyjskiego, uczących się języka polskiego)</p>	<p>1980</p>

Tabela 2 (cd.)

L.p.	Podział błędów	Autor/zwolennik	Data publikacji
5.	9. Błędne użycie aspektu czasownika – głównie niedokonanego zamiast dokonanego. 10. Błędy w użyciu rodzaju męskoosobowego i niemęskoosobowego. 11. Błędna dystrybucja przyimków w – <i>na</i> . 12. Błędna forma gramatyczna orzecznika rzeczownikowego: <i>Cottbus jest bardzo ładne miasto</i> . 13. Użycie biernika w konstrukcjach zaprzeczonych: <i>nie jem śniadanie; nie wezmę parasol</i> . 14. Nadużywanie zaimków osobowych w funkcji podmiotu.		
6.	1. Błędy graficzne 2. Czasowniki strony czynnej jako orzeczenia proste (czas teraźniejszy, czas przeszły, czasowniki ruchu) 3. Czasowniki strony biernej jako orzeczenia złożone. 4. Aspekt (w orzeczeniu prostym, w orzeczeniu złożonym, błędy w wyrażeniu sposobu czynności – <i>skrócić film, Chopin komponował, oni rozpięwiają piosenkę</i> ; 5. Morfologia rzeczownika (kategoria rodzaju, fleksja rzeczownika, temat rzeczownika) 6. Morfologia przymiotnika (fleksja, stopniowanie, słowotwórstwo) 7. Kategoria przymiotnika i przysłówka oraz ich funkcjonowanie w planie morfosyntaktycznym 8. Składnia (błędy w obrębie związków wyrazowych, negacja, związki między podmiotem a orzeczeniem, budowa zdania złożonego, szyk wyrazów w zdaniu, przyimki, spójniki) 9. Słownictwo (błędy w użyciu wyrazów niepełnoznaczących (np. zaimek <i>swój</i>), błędy leksykalne oparte na mechanizmie słowotwórczym, błędy oparte na mechanizmie semantycznym).	Sikorski (błędy Niemców uczących się języka polskiego)	1981
7.	Podsystem języka: 1. Błędy w planie ekspresji 2. Błędy w planie semantycznym: a) morfologiczne b) syntaktyczne c) derywacyjne d) leksykalne	Szulc (podział ogólny)	1982
8.	1. Leksyka 1. Słowotwórstwo 2. Ortografia 3. Użycie słowa	Arto Mystajoki (red.) (błędy Finów uczących się języka rosyjskiego)	1992

<p>8.</p>	<p>II. Morfologia 1. Rodzaj rzeczownika 2. Odmiana rzeczownika (osobno imiona i <i>otczestwa</i>, nazwiska, tytuły), zaimków, przymiotników, liczebników, czasownika. III. Składnia 1. Struktura zdania prostego (sposoby wyrażania podmiotu, typy orzeczenia, składnia zgody; zdania bezosobowe, składnia rzędu; szyk wyrazów; użycie czasownika <i>być</i>; użycie kategorii gramatycznych i grup wyrazowych). 2. Wyrażanie niektórych pól semantycznych (chodzi o wyrażanie znaczeń, które sprawiają trudności studentom fińskim, np. negacji, modalności, czasu, miejsca (np. błędne użycie przyimków <i>w, na</i>), przyczyny i celu, stopnia i miary (np. wyrażanie liczby i ilości), okoliczników sposobu).</p>		<p>1993</p>
<p>9.</p>	<p>Błędy fonetyczne; Błędy fleksyjne: 1. Błędy w zakresie odmiany rzeczownika (paradygmat, liczba, rodzaj, interferencja) 2. Błędy w zakresie odmiany nazw własnych (wynik interferencji) 3. Błędy w zakresie odmiany przymiotników 4. Błędy w zakresie odmiany liczebnika i zaimka liczebnego (interferencja) 5. Błędy w zakresie odmiany zaimka 6. Błędy w zakresie odmiany czasownika (osoba, liczba, czasy, aspekt, strona), mieszanie koniugacji (interferencja) Błędy składniowe: 1. Błędy w zakresie składni zgody i rzędu. 2. Błędy w zakresie szyku wyrazów. 3. Potoki składniowe (zwłaszcza w mówionej wypowiedzi). 4. Błędy w stosowaniu konstrukcji przyimkowych (interferencja). 5. Błędy w budowie orzeczenia imiennego i konstrukcji orzeczenia z podmiotem szeregowym i zbiorowym (brak zgody pod względem liczby lub rodzaju) 6. Błędy w użyciu zaimków względnych (<i>który, gdzie</i>) i zaimków dzierżawczych (<i>swój, mój</i>).</p>	<p>Żydek-Bednareczuk (błędy Niemców uczących się języka polskiego)</p>	<p>2008a</p>
<p>10.</p>	<p>Błędy formy 1. Fleksja (koniugacja, deklinacja) 2. Słowotwórstwo 3. Błędna forma przyimka</p>	<p>Dąbrowska, Pasteka (błędy cudzoziemców o różnych językach pierwszych uczących się polskiego)</p>	<p>2008a</p>

Tabela 2 (cd.)

L.p.	Podział błędów	Autor/zwolennik	Data publikacji
10.	<p>Błędy użycia</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Brak zgody w grupie głównej (dostosowanie podmiotu i orzeczenia) 2. Brak zgody w grupie imiennej 3. Brak zgody w orzeczeniu złożonym 4. Błędny aspekt orzeczenia czasownikowego 5. Brak obligatoryjnego składnika zdania lub części zdania 6. Błędy negacji 7. Anacolut (naruszenie związków składniowych) 8. Błędna konstrukcja zdania podrzędnego z <i>żeby</i> (<i>aby</i>, <i>by</i>) 9. Mowa zależna 10. Brak konstrukcji z <i>żeby</i> w zdaniu dopełnieniowym (poza mową zależną) 11. Zaburzenia w szyku wyrazów w wypowiedzeniu pojedynczym 12. Błędna konstrukcja zdania warunkowego 13. Spójniki 14. Naruszenie zasad rekcji poszczególnych składników wypowiedzenia 15. Błędne użycie czasów w zdaniach <i>z jeśli</i> 16. Błędne użycie zaimków 17. Składnia liczebnika 18. Błędne zamienne użycie przymiotników i przysłówków 19. Błędne użycie bezokolicznika w miejsce innych form czasownika lub użycie innych form czasownika w miejsce bezokolicznika 20. Błędne zamienne użycie formy liczby pojedynczej i liczby mnogiej różnych części zdania 21. Błędy w konstrukcji <i>z jak</i>, <i>jako</i> 22. Błędy dysmorficzne (składniowa konstrukcja dysmorficzna) <p>Błędy leksykalne</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Czasownika 2. Rzeczownika 3. Przymiotnika 4. Zaimka 5. Liczebnika 6. Przysłówka 7. Przyimka <p>Błędy frazeologiczne Błędy stylistyczne</p>		

11.	<p>1. Błędy fonetyczne 2. Błędy ortograficzne 3. Błędy interpunkcyjne 4. Błędy fleksyjne (rodzaj, błędna końcówka fleksyjna przeniesiona z języka ojczystego, błędna postać wyrazu, błędna postać tematu fleksyjnego, błędny wzorzec odmiany, nieodmianie wyrazu, który ma swój wzorzec deklinacyjny, przeniesienie rodzajnych alternacji spółgłoskowych, zaimki osobowe, nierozróżnianie rodzajów męsko- i niemeńskoosobowego). 5. Błędy składniowe (w zakresie związku zgody, orzeczenie imienne, w zakresie związków rzędu, rekcja rzeczownika, użycie błędnego przyminka przeniesionego z języka ojczystego w konstrukcjach okolicznikowych, opuszczanie czasownika <i>być</i> w czasie teraźniejszym, stosowanie rodzimej konstrukcji zamiast czasownika <i>mieć</i>, strona bierna, konstrukcje bezokolicznikowe, konstrukcje z zaimkami, inne przykłady, szyk wyrazów). 6. Błędy leksykalne (przeniesienie słowa z języka ojczystego do języka polskiego, nadawanie zwrotności polskim czasownikom). 7. Błędy słotwórcze.</p>	Kaleta (błędy Białorusinów uczących się języka polskiego)	2015
-----	--	--	------

W tabeli 2. zastosowano układ chronologiczny, zachowując terminologię i sposób opisu błędów wprowadzone przez przywoływanych autorów. Nie wszystkie przedstawione w niej podziały dokonane zostały konsekwentnie według przyjętego kryterium. I tak np. przytoczony podział Kornaszewskiego łączy dwa kryteria – przyczynę powstania błędu z kryterium lingwistycznym. Dodatkowo autor uwzględnia dwa transfery negatywne: z języka wyjściowego (tu niemieckiego) oraz z języka rosyjskiego (poznawanego wcześniej lub równoległe z językiem polskim)¹⁶. Przykład Kornaszewskiego pokazuje, iż autorzy opisujący błędy popełniane przez użytkowników jednego języka pierwszego (grupy jednorodne językowo) mają tendencję do silnego koncentrowania się na roli transferu negatywnego, tj. interferencji zewnętrznej. Podobnie podchodzi do przyczyn powstawania błędów Sikorski (1981). Nasze doświadczenie pokazuje natomiast, że jednoczesna analiza błędów użytkowników różnych języków pierwszych prowadzi do innego rozłożenia akcentów przy opisie przyczyn powstawania błędów.

Pod redakcją Arto Mystajokiego opracowano w Finlandii błędy popełniane przez Finów uczących się języka rosyjskiego. Zamieszczona w tabeli 2. klasyfikacja pokazuje, że zastosowane w niej kryteria są nieuporządkowane, np. gramatyczne mieszają się z semantycznymi. Praca ta jest wyraźnym przykładem opracowania o charakterze praktycznym, w którym mniejszy nacisk położony został na stronę teoretyczną (Mystajoki (red.) 1992).

Piechota (1978) po pierwszej próbie wyszczególnienia błędów fleksyjnych zaniechał podawania nadrzędnego kryterium podziału, tworząc zbiór luźno powiązanych grup błędów. Zawiera on wybiórcze przykłady tego, co określane jest przez nas „trudnymi miejscami polszczyzny”. Sikorski nie w pełni konsekwentnie stosuje kryteria podziału błędów, np. czasowniki strony czynnej w funkcji orzeczenia prostego grupuje według mieszanych kryteriów: czas terażniejszy, czas przeszły, czasowniki ruchu. Kaleta łączy podział lingwistyczny z przyczynami powstawania błędów, podając np. w grupie błędów składniowych *użycie błędnego przymyka przeniesionego z języka ojczystego w konstrukcjach okolicznikowych* (co wskazuje wyraźnie na interferencję), natomiast w punkcie *opuszczanie czasownika być w czasie terażniejszym* nie podaje interferencji jako przyczyny powstawania takich konstrukcji, co nie tylko stanowi niekonsekwencję, ale również wprowadza do zastosowanego podziału pewien chaos.

Wiemy bardzo dobrze, że stworzenie spójnej i w miarę pełnej typologii błędów cudzoziemskich jest bardzo trudne i wymaga dużego korpusu błędów, krytycznego podejścia do własnych propozycji i w związku z tym także dłuższego czasu poświęconego na badania i analizy. Nasza pierwsza typologia z roku 2000 jest w wielu miejscach niespójna i niekonsekwentna (Dąbrowska, Pasieka 2000).

¹⁶ Autor nie używa jeszcze wprowadzonego później przez J. Arabskiego określenia L1, rozumianego jako cały bagaż doświadczeń językowych, którym dysponuje osoba rozpoczynająca naukę języka L2 (jest to zarówno język ojczysty, jak i wszystkie poznane już języki); za (Lipińska 2003: 7).

Stałe wzbogacanie korpusu i doskonalenie podziału zaowocowało nową, dużo spójniejszą. Mimo tego wciąż mamy świadomość, że wymaga ona dalszych uzupełnień i udoskonalania.

Nie dziwi więc, że typologie błędów tworzone przez różnych badaczy w oparciu o zgromadzone przez nich materiały są różne. Zależą one od wielkości zgromadzonego korpusu błędów, liczby osób, których wypowiedzi się bada, oraz liczby ich języków pierwszych. Im większy i bardziej zróżnicowany korpus, tym większa nie tylko liczba błędów, lecz również liczba typów błędów.

Nie wszyscy autorzy cytowanych tu prac podają wielkość badanego korpusu. Stosowną informację znaleźć można u Seretny – 129 błędów osób anglojęzycznych (Seretny 1994), u Pasieki w odniesieniu do błędów popełnianych przez Niemców uczących się JPJO – 1700 (Pasiaka 2006), Dąbrowskiej i Pasieki – 500 błędów (2000) i w okresie późniejszym 14 000 (2008a). Z informacji przekazanej przez Kaletę wynika, że zebrał on 515 błędów z 270 prac pisemnych oraz zasłyszanych wypowiedzi Białorusinów uczących się języka polskiego (największą grupę stanowią błędy fonetyczne, ortograficzne i fleksyjne)¹⁷. Sikorski opracowywał błędy popełniane przez Niemców piszących maturę z języka polskiego; prace zawierające 169 214 wyrazów pisało 205 uczniów (Sikorski 1981, 18). Nieznana jest natomiast liczba analizowanych błędów. Jak pisze autor, pod uwagę nie zostały wzięte „błędy nieznamości”, czyli np. *gazeci* – ‘gazety’, *mam młody brat* itp.

Niepodawanie przez większość autorów informacji o wielkości analizowanych przez nich korpusów błędów utrudnia, czy wręcz uniemożliwia porównywanie uzyskanych wyników. W związku z tym trudno jest wykorzystać rezultaty takich badań do opracowań syntetyzujących.

4. PODSUMOWANIE

Celem niniejszego opracowania było opisanie różnych podejść do błędów popełnianych przez cudzoziemców w językach obcych. Interesowało nas, czy autorzy badający błędy językowe cudzoziemców definiują pojęcie podstawowe, a jeśli tak, to w jaki sposób. Równie istotne pytanie dotyczyło kryteriów podziału błędów (niezależnie od tego, czy samo pojęcie błędu było zdefiniowane w danej pracy, czy też nie) i konsekwencji jego zastosowania. Przeglądowi poddałyśmy prace opisujące zarówno nieprawidłowości pojawiające się u cudzo-

¹⁷ Informacje te R. Kaleta przekazał nam mailowo, podobnie jak fragmenty swojej niepublikowanej jeszcze książki. W tym miejscu dziękujemy panu Radosławowi Kalecie za udostępnienie wyników badań i zgodę na ich wykorzystanie w naszym opracowaniu.

ziemców uczących się języka polskiego, jak i występujące u Polaków opanowujących języki obce. Dzięki temu poszerzone zostało pole obserwacji. Jest rzeczą oczywistą, że nie wzięliśmy pod uwagę wszystkich istniejących prac, jednak – jak pokazuje bibliografia – wykorzystano ich wystarczająco dużo, by nasuwające się uwagi miały charakter ogólny, a nie jedynie wycinkowy. Z przeprowadzonej analizy prac poświęconych błędom cudzoziemskim wynika, że niektórzy autorzy tekstów nie zawsze uwzględniali kompleksowy charakter błędów. Opis błędów może wydawać się na początkowych etapach badań sprawą prostą, ale jest to łatwość pozorna. Przekonaaliśmy się o tym same, gdy rozpoczynałyśmy pracę nad błędami cudzoziemców popełnianymi w polszczyźnie. Dogłębna analiza wymaga solidnego zaplecza teoretycznego obejmującego glottodydaktykę, gramatykę opisową, umiejętność przeprowadzania klasyfikacji oraz ilustrowania jej dobrze dobranymi przykładami. Czasem konieczne jest także zastosowanie odpowiednich środków technicznych, np. przy opisie błędów fonetycznych. Tak sformułowana opinia nie oznacza wcale, że wśród omówionych książek i artykułów brak ciekawych i dobrych metodologicznie prac. Wielość i różnorodność publikacji nie oznacza również, że temat został wyczerpany. Przeciwnie, pozostało jeszcze wiele do przemyślenia i uporządkowania.

WNIOSKI

1. Termin *błąd glottodydaktyczny* byłby wygodnym określeniem każdego typu błędu językowego popełnionego przez cudzoziemca (w odróżnieniu od rodzimego użytkownika języka). Ponieważ jednak jest to termin zarezerwowany dla innych treści, używamy nazwy *błąd cudzoziemski*, co oznacza jedynie to, że dany błąd językowy popełniony został przez cudzoziemca. Przy innym podejściu należałoby przyjąć, że cudzoziemiec popełnia dwa różne typy błędów: błędy (każdy rodzaj błędu językowego) i błędy glottodydaktyczne (tylko z określonego poziomu zaawansowania). Taki podział nie jest użyteczny przy tworzeniu typologii błędów, natomiast jest pomocny przy ocenianiu wypowiedzi cudzoziemców.

2. Pojęcie normy glottodydaktycznej ma przede wszystkim charakter teoretyczny. Uświadamia jednak lektorom języka obcego, że nie zawsze ma miejsce korelacja procesu nauczania, uczenia się i przyswajania języka obcego, co powinno wpływać zarówno na ewaluację postępów w opanowaniu języka, jak i korektę przebiegu procesu dydaktycznego.

3. Norma językowa, w odniesieniu do której ocenia się wypowiedzi rodzimych użytkowników języka, ma charakter określany jako całościowy. Norma glottodydaktyczna zaś wyznaczana jest dla różnych poziomów znajomości języka obcego, podlega więc stratyfikacji pionowej (inna jest dla poziomu A1, A2 itd.).

W odniesieniu do języka polskiego pewną podstawą jej wyznaczenia jest opis poziomów kompetencji językowej przygotowany dla potrzeb certyfikacji znajomości języka polskiego jako obcego.

4. W glottodydaktyce polonistycznej wyraźnie brakuje prac o charakterze syntetyzującym, których autorzy odnosiliby się krytycznie i twórczo do opracowań wcześniejszych. Dzięki takim pracom błędologia polonistyczna mogłaby się rozwijać, otwierając nowe horyzonty badań. Jednym z takich obszarów są błędy wymowy, których analizowanie bez nagrań wypowiedzi mówionych jest przy dzisiejszych możliwościach technicznych anachronizmem.

5. Uporządkowania wymaga także metodologia badań, co – w odniesieniu do podziału błędów – pokazuje w wielu miejscach tabela 2. Chcemy też zwrócić uwagę, że dużym niedostatkim przeważającej liczby prac jest brak informacji o liczbie analizowanych błędów.

BIBLIOGRAFIA

- Arabski J., 1976, *Nielingwistyczny aspekt błędu językowego*, w: F. Grucza (red.), *Glottodydaktyka a lingwistyka*. Materiały z II Sympozjum zorganizowanego przez Instytut Lingwistyki Stosowanej UW, Jadwisin 13–15 listopada 1974, s. 71–75.
- Arabski J., 2008, *Błąd językowy w badaniach nad przyswajaniem języka obcego*, w: M. Kita przy współudziale Czempki-Wiewióry i M. Ślaskiej (red.), *Błąd językowy w perspektywie komunikacyjnej*, Katowice, s. 63–71.
- Balkowska G., 1989, *Zagadnienia interferencji w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, „Poradnik Językowy”, z. 8, s. 549–556.
- Bańko M., 2008, *Dlaczego torreador?*, w: M. Kita przy współudziale Czempki-Wiewióry i M. Ślaskiej (red.), *Błąd językowy w perspektywie komunikacyjnej*, Katowice, s. 297–309.
- Boniecka B., 2008, *Błąd komunikacyjny – błąd pragmatyczny*, w: M. Kita przy współudziale Czempki-Wiewióry i M. Ślaskiej (red.), *Błąd językowy w perspektywie komunikacyjnej*, Katowice, s. 161–174.
- Bugajski M., 1993, *Językoznawstwo normatywne*, Warszawa.
- Buttler B., *Typy błędów leksykalnych*, „Poradnik Językowy”, zeszyt 2, s. 79–84, zeszyt 3, s. 151–156, zeszyt 4, s. 215–221.
- Buttler D., Kurkowska H., Satkiewicz H., 1973, *Kultura języka polskiego. Zagadnienia poprawności gramatycznej*, Warszawa.
- Cienkowski W., 1977, *Sprawność językowa, błąd językowy, usterki i zakłócenia*, „Socjolingwistyka” 1. Polityka językowa, pod red. W. Lubasia, Katowice, s. 55–62.
- Chomicz-Jung K., 1990, *Norma glottodydaktyczna i jej rola w procesie glottodydaktycznym*, „Przeгляд Glottodydaktyczny”, XI, s. 21–38.
- Corder Pit S., 1983, *Analiza błędu językowego*, tłum. Elżbieta Skweres, w: J. P. Allen, S. Pit Corder, Alan.
- Davis, (red.), red. wydania polskiego J. Rusiecki, *Kurs edynburski językoznawstwa stosowanego*, t. II. *Techniki w językoznawstwie stosowanym*, WSiP, Warszawa, s. 116–131.
- Dąbrowska A., Pasięka M., 2000, *Odesyci, badawcy, lekkoatletyści*. O błędach językowych studentów zaawansowanych, w: J. Mazur (red.), *Polonistyka w świecie. Nauczanie języka i kultury polskiej studentów zaawansowanych*, Lublin, s. 97–109.

- Dąbrowska A., Pasieka M., 2006, *Błąd językowy – niedostatek kompetencji, luka w sprawności czy niewłaściwa strategia?* w: A. Seretny, E. Lipińska (red.), *Sprawności przede wszystkim. Materiały z konferencji sekcji glottodydaktycznej Stowarzyszenia „Bristol” Polskich i Zagranicznych Nauczycieli Kultury Polskiej i Języka Polskiego jako Obcego (Kraków 18–19 marca 2005)*, Kraków, s. 15–35.
- Dąbrowska A., Pasieka M., 2008a, *Nowa typologia błędów popełnianych przez cudzoziemców w języku polskim*, w: M. Kita przy współudziale Czempki-Wiewióry i M. Ślawnickiej (red.), *Błąd językowy w perspektywie komunikacyjnej*, Katowice, s. 73–102.
- Dąbrowska A., Pasieka M., 2008b, *Błędy językowe w tekstach pisanych przez cudzoziemców – wybrane problemy związane z klasyfikacją i oceną*, w: A. Seretny, E. Lipińska (red.), *Rozwijanie i testowanie biegłości w języku polskim jako obcym*, Kraków, s. 103–113.
- Dąbrowska A., Geller E., Turczyn R., 1993, *Słownik synonimów*, Warszawa.
- DSS – Nagórko A., Łaziński M., Burkhardt H., 2004, *Dystyngtywny słownik synonimów*, Kraków.
- Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, 1999, K. Polański (red.), wyd. 2, Wrocław.
- Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, 2003, przeł. W. Martyniuk, Warszawa.
- G. J. Berko, R. N. Bernstein (red.), 2005, *Psycholingwistyka*, przekład J. Bobryk, N. Bobryk-Deryło i in., Gdańsk.
- Gliwińska-Kotynia J., 2011, *Najczęstsze błędy Polaków uczących się języka rosyjskiego*, w: M. Biermacka i M. Wojenka-Karasek (red.), *Bogactwo językowe i kulturowe Europy w oczach Polaków i cudzoziemców*, Łódź, s. 210–216.
- Górecki M., Stawska M., 1993, *Błędy językowe charakterystyczne dla młodzieży polskiej ze Wschodu*, w: J. Mazur (red.), *Metodyka kształcenia językowego Polaków ze Wschodu*, Lublin, s. 49–55.
- Grucza F., 1978, (red.) *Z problematyki błędów obcojęzycznych*, Warszawa.
- Grucza B., Jaruzelska H., 1978, *Błędy gramatyczne i leksykalne*, w: F. Grucza (red.), *Z problematyki błędów obcojęzycznych*, Warszawa, s. 124–143.
- Hofmański W., 2012, *Kognitywne aspekty glottodydaktyki. Czeski student wobec pułapek komunikatywności*, „Poznańskie Studia Polonistyczne, Seria Językoznawcza”, t. 19 (39), z. 1, s. 175–187.
- Jakubowska E., 2008, *Między teatrem a prawdą*, w: M. Kita przy współudziale Czempki-Wiewióry i M. Ślawnickiej (red.), *Błąd językowy w perspektywie komunikacyjnej*, Katowice, s. 175–187.
- Jóźwik K., 2010, *Efektywne komunikowanie się a błędy językowe w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, w: *Interdyscyplinarność w nauczaniu języków obcych. XIV konferencja naukowo-dydaktyczna Studium Języków Obcych Politechniki Wrocławskiej pod honorowym patronatem Jego Magnificencji Rektora Politechniki Wrocławskiej prof. dr. hab. Inż. Tadeusza Więckowskiego w ramach obchodów Jubileuszu 100-lecia Uczelni Technicznych we Wrocławiu, Wrocław 24–26 września 2010 r.*, Wrocław.
- Kaleta R., 2009, *Dyskusja nad błędem językowym w wybranych polskich pracach językoznawczych wydanych w latach 1978–2008 (przeгляд)*, „Lingwistyka Stosowana. Przegląd”, t. 1, s. 151–171.
- Kaleta R., 2015, *Polsko-białoruska lapsologia glottodydaktyczna*, Warszawa.
- Kijewska A., *Bułgarskie interferencje fonetyczne w języku polskim a błąd glottodydaktyczny (na materiale prac pisemnych studentów bułgarskich)*, w: R. Cudak i J. Tambor (red.), *Inne optyki. Nowe programy, nowe metody, nowe technologie w nauczaniu kultury polskiej i języka polskiego jako obcego*, Katowice 2001, s. 263–274.
- Kita M., 2008, *Medialna kariera błędu językowego*, w: M. Kita przy współudziale Czempki-Wiewióry i M. Ślawnickiej (red.), *Błąd językowy w perspektywie komunikacyjnej*, Katowice, s. 39–62.
- Komorowska H., 2001, *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa.
- Kopczyński O., 1808, *Poprawa błędów w ustney i pisaney mowie polskiej*, Warszawa.

- Kornaszewski M., 1976, *Analiza błędów jako zabieg dydaktyczny w nauczaniu JPJO*, „Poznańskie TPN. Sprawozdania nr 94 za rok 1976, Wydział Filologiczno-filozoficzny”, Poznań, s. 31–34.
- Korzeniewska-Rogalewicz J., 1986, *Błąd leksykalny a dydaktyka języka obcego. Na materiale języka rosyjskiego*, Warszawa.
- Koziński P., 1983, *Błędy logiczne w wypowiedziach*, Warszawa.
- Krawczuk A., 2006, *Błędy gramatyczne studentów polonistyki lwowskiej spowodowane polsko-ukraińską interferencją*, „Postscriptum”, nr 2 (52), s. 137–153.
- Krawczuk A., 2008, *Kłopoty z opanowaniem polskiej rekcji w procesie nauczania Ukraińców sprawności pisania*, w: A. Seretny, E. Lipińska (red.) *Rozwijanie i testowanie biegłości w języku polskim jako obcym*, Kraków, s. 129–140.
- Lipińska E., 2003, *Język ojczysty, język obcy, język drugi. Wstęp do badań dwujęzyczności*, Kraków.
- Łyda A., Gumul E., 2008, *Błąd w tłumaczeniu ustnym*, w: M. Kita przy współudziale Czempki-Wiewióry i M. Ślawnickiej (red.), *Błąd językowy w perspektywie komunikacyjnej*, Katowice, s. 103–116.
- Madelska L., M. Warchoł-Schlottmann, 2008, *Odkrywamy język polski*, Kraków.
- Mała encyklopedia filozofii. Pojęcia – problemy – kierunki – szkoły*, 2002, red. St. Jedynek, Bydgoszcz–Lublin.
- Mały słownik języka polskiego*, 1968, pod red. S. Skorupki, H. Auderskiej, Z. Łempickiej, Warszawa.
- Marcjanik M., 2008, *O niestosowności komunikacyjnej na materiale językowych zachowań grzecznościowych*, w: M. Kita przy współudziale Czempki-Wiewióry i M. Ślawnickiej (red.), *Błąd językowy w perspektywie komunikacyjnej*, Katowice, s. 151–160.
- Marczyńska M., 2011, *Zadek pani Marii jest bardzo stary, czyli o komizmie w błędach językowych cudzoziemców uczących się języka polskiego jako obcego*, w: M. Biernacka i M. Wojenka-Karasek (red.) *Bogactwo językowe i kulturowe Europy w oczach Polaków i cudzoziemców*, Łódź, s. 230–239.
- Marek R., 2011, *Błędy w tłumaczeniu leksemów polskich na język niemiecki*, w: M. Biernacka i M. Wojenka-Karasek (red.) *Bogactwo językowe i kulturowe Europy w oczach Polaków i cudzoziemców*, Łódź s. 223–229.
- Metzler Lexikon. Fremdsprachendidaktik*, herausgegeben von Carola Surkamp, Verlag J.B. Metzler, Stuttgart-Weimar 2010.
- Mielczarek A., Lisowski T., 2009, *Typologia błędów fleksyjnych Koreańczyków uczących się języka polskiego* w: W. Miodunka, A. Seretny (red.), *W poszukiwaniu nowych rozwiązań. Dydaktyka języka polskiego jako obcego u progu XXI wieku*, Kraków, s. 159–168.
- Miodek J., 2001, *O normie językowej*, w: J. Bartmiński (red.) *Współczesny język polski*, Lublin, s. 73–83.
- Miodek W., 2008, *Błąd komunikacyjny – przyczyny i konsekwencje (na przykładzie form adresatywnych w języku polskim, niemieckim i szwedzkim)*, w: M. Kita przy współudziale Czempki-Wiewióry i M. Ślawnickiej (red.), *Błąd językowy w perspektywie komunikacyjnej*, Katowice, s. 189–196.
- Naszi oszibki. Klasyfikacja oszibok w reczci studentów rosyjskiego języka Helsińskiego uniwersytetu* (...), Arto Mystajoki (red.), Helsinki 1992.
- Noras A. J., 2008, *Filozofia a błąd*, w: M. Kita przy współudziale Czempki-Wiewióry i M. Ślawnickiej (red.), *Błąd językowy w perspektywie komunikacyjnej*, Katowice, s. 7–12.
- Nowa encyklopedia powszechna PWN*, 1997, Warszawa.
- Nowy słownik poprawnej polszczyzny PWN*, 2000, A. Markowski (red.), Warszawa.
- Pasieka M., 2006, *„Polski nie jest językiem, którego szybko i bez ambicji się uczy”, czyli o niektórych błędach w języku polskim popełnianych przez cudzoziemców*, „Rozprawy Komisji Językowej WTN”, Wrocław, s. 83–90.

- Piechota W., *Interferencja językowa a nauczanie języka polskiego w szkołach średnich NRD*, „Poznańskie TPN. Sprawozdania nr 96 za rok 1978, Wydział Filologiczno-filozoficzny”, Poznań 1980, s. 115–118.
- Pieter J., 2004, *Słownik psychologiczny*, wyd. II, Katowice.
- Porayski-Pomsta J., 1994, *Błędy językowe i ich rodzaje*, w: K. Handtke i H. Dalewska-Greń (red.), *Polszczyzna a/i Polacy u schyłku XX wieku. Zbiór studiów*, Warszawa, s. 55–66.
- Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, 1995, pod red. Haliny Zgólkowej, Poznań, t. 5.
- Przechodzka G., 1993, *Z problematyki interferencji językowej w nauczaniu języka polskiego Polaków ze Wschodu*, w: J. Mzur (red.), *Metodyka kształcenia językowego Polaków na Wschodzie*, Lublin, s. 39–48.
- Przechodzka G., Miodunka W. T., 2006, *Kompetencja językowa polskich maturzystów. Na podstawie testów certyfikacyjnych z języka polskiego jako obcego na poziomie zaawansowanym C2. Analiza jakościowa*, „Polonistyka” nr 8, s. 6–17.
- Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2*, 2011, I. Janowska, E. Lipińska, A. Rabiej, A. Seretny, P. Turek, (red.), Kraków.
- Reber A. S., Reber S. E., *Słownik psychologii* 2005, polskie wydanie pod red. naukową prof. dr hab. Idy Kurcz i prof. dr hab. Krystyny Skarżyńskiej, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.
- Rogut E., 2011, *Błędy językowe w pracach pisemnych cudzoziemców uczących się języka polskiego w SJPdC w Łodzi*, w: M. Biernacka i M. Wojenka-Karasek (red.) *Bogactwo językowe i kulturowe Europy w oczach Polaków i cudzoziemców*, Łódź s. 217–222.
- Rojczyk A., 2008, *Błąd językowy w neurolingwistyce*, w: M. Kita przy współudziale Czempki-Wiewióry i M. Ślowskiej (red.), *Błąd językowy w perspektywie komunikacyjnej*, Katowice, s. 139–149.
- Sajenczuk M. E., 1987, *Analiza błędów popełnianych przez Wietnamczyków w czasie uczenia się języka polskiego w Polsce*, w: J. Mączyński, J. Michowicz (red.) *Nauczanie cudzoziemców języka polskiego. Studia i materiały*, Łódź, s. 99–109.
- Saloni Z., 1971, *Błędy językowe w pracach pisemnych uczniów liceum ogólnokształcącego. Próba analizy językoznawczej*, Warszawa.
- Seiffert I., 2000, *Leksykalne zakłócenia komunikacji językowej u francuskich studentów polonistyki*, w: M. Grabska (red.) „*Słowa, słowa, słowa...*” w komunikacji językowej, Gdańsk, s. 349–355.
- Seretny A., 1994, *Błędy popełniane przez anglojęzycznych studentów w początkowym okresie nauki języka polskiego jako obcego – próba analizy*, „Przegląd Polonijny”, z. 3, s. 101–109.
- Sikorski L., 1980, *Polaryzacja polskiego systemu czasownikowego u uczniów niemieckich*, „Poradnik Językowy”, z. 4, s. 187–195.
- Sikorski L., 1981, *Analiza błędów językowych obcokrajowców i jej implikacje lingwistyczno-dydaktyczne dla nauczania języka polskiego jako obcego (na materiale uczniów niemieckich). Praca doktorska napisana pod kierunkiem prof. dra Witolda Śmiecha*, Łódź (maszynopis).
- Smoczyńska M., 1987, *Metodologiczne problemy analizy błędów językowych dzieci*, w: I. Kurcz, G. W. Shugar, B. Bokus, *Wiedza a język*, t. II, *Język dziecka*, Wrocław, s. 95–116.
- Smólska J., 1978, *Typowe błędy popełniane przez studentów polskich w języku angielskim*, w: *Z problematyki błędów obcojęzycznych*, pod red. F. Gruczy, s. 60–114.
- Standardy wymagań egzaminacyjnych*, 2003, Państwowa Komisja poświadczania znajomości języka polskiego jako obcego, Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, Warszawa.
- Stasieczek-Górna M., 2011, *Błędy szyku zdania popełniane przez cudzoziemców uczących się języka polskiego*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie polonistyczne cudzoziemców”, 18, *Teksty i podteksty w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, red. Beata Grochala i Magdalena Wojenka-Karasek, Łódź.
- Szulc A., 1982, *Błąd językowy a dydaktyka języka obcego*, „Języki Obce w Szkole”, z. 5, s. 259–266.
- Szulc A., 1997, *Słownik dydaktyki języków obcych*, wyd. 2 [1994], Warszawa.

- Szylarski W., 1770, *Początki nauk dla narodowej młodzieży, to jest Grammatyka języka polskiego ucząca, a tym samym pojęcie obcych języków, jako łacińskiego, francuskiego, włoskiego i innych ułatwiająca*, Drukarnia Jego Królewskiej Mości i Bractwa Świętej Trójcy, Lwów.
- Warchał K., *Niezamierzony efekt komiczny jako błąd komunikacyjny*, w: M. Kita przy współudziale Czempki-Wiewióry i M. Ślawnickiej (red.), *Błąd językowy w perspektywie komunikacyjnej*, Katowice, s. 197–212.
- Wewiór B., 1978, *Błędy gramatyczne i leksykalne*, w: F. Grucza (red.), *Z problematyki błędów obcojęzycznych*, Warszawa, s. 160–188.
- Wielki słownik ucznia*, pod red. M. Bańki 2006, PWN, Warszawa, t. I.
- Wiśniak A., 2008, *Kilka uwag o błędach i nie-błędach w reklamie*, w: M. Kita przy współudziale Czempki-Wiewióry i M. Ślawnickiej (red.), *Błąd językowy w perspektywie komunikacyjnej*, Katowice, s. 285–296.
- Wojtaszek A., 2008, *Errare necesse est – o tajemnicach nawigacji po wzburzonych falach współczesnej reklamy*, w: M. Kita przy współudziale Czempki-Wiewióry i M. Ślawnickiej (red.), *Błąd językowy w perspektywie komunikacyjnej*, Katowice, s. 271–283.
- Wielka encyklopedia PWN*, 1963, T. 2, Warszawa.
- Ząbkowska J., 1972, *O pewnym typie błędów leksykalnych w świetle procesów tworzenia i rozumienia tekstów*, „Język Rosyjski. Czasopismo dla nauczycieli”, nr 3, s. 155–160.
- Żydek-Bednarczuk U., 1993, *Błędy językowe a zjawisko interferencji międzyjęzykowej*, „Przegląd Glottodydaktyczny”, t. 12, s. 69–82.

Anna Dąbrowska, Małgorzata Pasięka

WHAT IS A LANGUAGE ERROR? CONSIDERATIONS ON LANGUAGE ERRORS IN TEACHING POLISH AS A FOREIGN LANGUAGE

Keywords: language error, learners' error, standard language, language learning/language teaching standards

Summary. This paper discusses the issue of error in a general sense from the perspective of philosophy, psychology, logic, psycholinguistics and above all, linguistics. The authors place the emphasis on errors made by students learning a foreign language. They take into account works analyzing both mistakes of Polish learners of foreign languages and foreigners learning Polish. The authors take into consideration the standard language obligatory for native speakers and norms in language learning/language teaching. Learners' error and language learning/language teaching norms are relatively simple theoretical constructs, however, their practical application encounters many difficulties. The authors reject the use of the term "learners' error", and simply decide to use the term "language error". The paper contains two tables, which plainly show typologies of language errors made by students in a foreign language. The tables present difficulties related to the development of such typology. The article ends with conclusions and research postulates